

Megismerő funkciók fejlődése, fejlesztése, fejlesztő gyakorlatok.

A megismerő folyamatok a szervezetbe érkező ingerek, információk feldolgozásával foglalkozik. Kiválasztjuk, összehasonlítjuk, átalakítjuk, újrarendezzük az információkat.

Az érzékelés és az észlelés is az ismeretszerzést szolgálja.

Érzékelés: Az érzékelés nem más, mint a külvilág ingereinek felfogása az érzékszervek, illetve érzékelő sejtek (receptor sejtek) segítségével. Beszélünk a látás, hallás, szaglás, ízlelés, és bőr érzékelésről.

Észlelés (percepció): Az észlelés az érzékelés során kialakult ingerületek tudatosulása, tehát bonyolultabb, mint az érzékelés. Az észleletbe bekapcsolódik a személyiség a gondolkodással, a múltbéli emlékképeivel, tapasztalataival, vágyaival. Ez magyarázza, hogy ugyanazon ingereket, másként észlelnek az emberek.

Érzékelés - észlelés (percepció)

A percepció fejlesztését 3-4 éveseknél elsősorban a mozgás és a testséma fejlesztésén keresztül valósíthatjuk meg. 5-6 éveseknél már célzott, direkter fejlesztésre is lehetőség van. Minden szakasz természetes velejárója a nyelvi fejlesztés, a vizuális jellemzők nyelvi kifejezőjének megtanítása, a szókészlet bővítése. A tanulási helyzetek többségében a vizuális diszkriminációs folyamat összekapcsolódik valamilyen nyelvi auditív és motoros tevékenységgel: a felismert tárgy vizuális képe, kimondott neve, a beszédmotoros működés – együtt és automatikusan működik. A korai tanulásban a négy észlelési csatorna: vizuális, auditív kinezetikus, taktilis különböző kombinációja, a különböző modalitású ingerek egymásba való átfordítása kiemelt jelentőségű. Az észlelési „keresztcsatornák” automatikus működése alapvető az eredményes tanulási folyamatban. A tanulás elengedhetetlen feltétele az érzékszervek megfelelő működése, azonban gyakran találkozhatunk észlelési nehézségekkel (leggyakrabban a hosszabb észlelési idővel), amelyek megnehezítik az elsajátítási folyamatokat. Arra is gondolnunk kell, hogy minél több érzékszervi csatornán keresztül ismerünk meg egy adott dolgot, annál elmélyültebb tudásra tehetünk szert. Öt féle megközelítésben ugyanazt a világot öt új oldaláról tudjuk megismerni, de akkor áll össze az élmény egésszé, ha mind az öt érzékelési lehetőséget tudatosan használjuk. Fontos az általános készségek fejlesztése, ok – okozati összefüggések felismerése, tapasztalatszerzés kísérletezéssel, az élményszerzés.

Vizuális érzékelés-észlelés,

A látási analízis és a látási integráció fejlesztésének célja a globálisan érzékelt jelenségek egyes elemeinek megkülönböztetése, az érzékelt elemekből a részek kapcsolatának elősegítése, az összkép kialakítása. Törekednünk kell arra, hogy a vizuális ingereket a szokásostól eltérő téri

helyzetekben is megtapasztalhatják a gyermekek. A fejlesztés célja, hogy a gyermekek sok mozgással, cselekvéssel a különböző észlelő funkciók (látás – hallás - tapintás) együttműködésével az őket körülvevő világról egyre pontosabb ismereteket, sokrétűbb tapasztalatokat szerezzenek. A látásérzékelés és – észlelés fejlesztése esetében gondolnunk kell a színlátás fejlesztésére. A vizuális diszkrimináció összetett, komplex észlelési folyamat, amely az alapvető vizuális funkciók, szem-kéz koordináció, alak-háttér konstanciák, téri helyzet és téri viszonyok együttműködésén alapul. Eredményeként képesek vagyunk a vizuálisan hasonló tárgyak között azonosságok és különbségek fölismerésére a tárgyak alakja, formája, színe, mintázata, mérete, sorban elfoglalt helyzete helye és orientációja szerint. A vizuális érzékelés fejlesztése: A látásérzékelés - szem-kéz koordináció - vizuális időrendiség - formaészlelés - vizuális ritmus észlelése - színlátás fejlesztése.

A szemmozgás tudatos kontrolljának a szem fixációs működésének kialakítása és erősítése:

- Mozgó tárgyak követése: balról jobbra, jobbról balra, fel, le, kör. (A fej mozdulatlan marad, csak szemmel követi a mozgás irányát a gyermek.)
- Ismert játékok, tárgyak közül egy kiemelése és annak fixálása (fel-le mozgatjuk).
- Egy tárgynak, tárgy képének egy részletét megkeresni.
- Fényűzés. (Mit rajzoltunk a falra a lámpával?)
- „Mi hiányzik?” Ismert tárgyak, eszközök egy részletének hiányát felismertetni. Hiányos képek felismertetése; mi hiányzik róla, mit ábrázolhat?
- Rejtett figurák megtalálása.
- Hátrajz felismerése.

Vizuális időrendiség felismertetése:

- Képeken elmesélt történetek kirakása. (Mi történt először?)

Vizuális ritmus: legkülönbözőbb vizuális minták követése, utánzása, folytatása.

- Tárgyakból kirakott minták folytatása.
- Rajzos-képi minták elrendezése.
- Sorminták rajzolása.
- Vizuális helyzet, pozíció felismertetése: Mágnes táblán a nevelő elhelyez egy alakzatot adott mezőbe. A gyermekek a sajátjukon ugyanoda helyezik azt.

Vizuális memória fejlesztése

- Egyszerű testmozgást bemutatás után emlékezetből „lemozgni”.
- Vizuális mintát felismerni, kirakni stb. (szériális emlékezet, alak-háttér).

Az alaklátás és formaállandóság fejlesztése: A feladatok keretében sokféle forma, tárgy karakterjegyeit ismertessük meg a gyermekekkel. Adjunk segítséget ahhoz, hogy ezeket a

formákat felismerni, rendszerezni tudják. Minden azonosságot kereső feladat esetében hívjuk fel a figyelmet az adott formának a többitől való különbözőségére, a különbség mibenlétére.

Fontos a lehető legtöbb alak-forma, méret motoros kialakítása.

- Formakialakítás mozgással (járás, futás, mászás, ugrás segítségével: felső végtagokkal való kialakítással, létrehozása testtel, testrésszel).
- Padlóra rajzolt különböző alakzatok körbemozgása, végigmozgása.
- Padlóra rajzolt alakzatok (különböző formák vagy azonos alakzatok más-más méretben) felhasználása különböző mozgásos feladatok elvégzésére.
- Különböző tárgyak, alakok, formák, méretek felismertetése a gyermekek környezetében: bemutatásra azonos megkeresése, párosítási, csoportosítási feladatok (lottó, dominó).
- Adott vizuális minta kirakása: forma, méret szín szempontjából különböző minták kirakása (a fokozatosság elengedhetetlen: egyszerűbb formáktól a bonyolultabbig).
- Minták rajzolása, festése.
- Részekből különböző alakzatok összerakása.

Auditív érzékelés-észlelés,

A hallásérzékelés és – észlelés fejlesztése a látásérzékeléshez hasonló funkciókat céloz, így a hallási analízis, szintézis; hangok, beszédhangok differenciálása.

Hallásérzékelés fejlesztése: auditív diszkrimináció - beszédhang analízis – ritmusfejlesztés.

Az olvasás-írás megtanulásához szükséges a hangok pontos észlelése, a jó hallás, a tiszta kiejtés, a hangok egymástól való megkülönböztetésének képessége. A későbbi hatékony olvasástanulás alapvető feltétele, hogy a gyermek képes legyen a hangok szavakká történő egybeolvasztására. Ennek alapja egy megfelelő szintű auditív percepciós készség (hangok kiemelése háttérzajból, rövid idejű hallási memória, auditív sorba rendezés, ritmus, finom hallási diszkrimináció). Ennek fejlesztésében nélkülözhetetlenek a mozgást, a zenét és a ritmust összekapcsoló tevékenységek. A tapasztalatok azt igazolják, hogy szoros összefüggés van a rövid idejű auditív emlékezet és a mondott vagy kopogott ritmusok megismétlésének képessége között.

Az auditív fejlesztés fokozatosságának érdekében javasolt az alábbi sorrend betartása:

- Zörejek megkülönböztetése, hangutánzások (állatok, járművek, zörejek).
- Állathangok felismertetése, a környezet, természet és hangszerek hangjai, hangok felismerése szavakban, szavak szótagokra, hangokra bontása, szavak felismerése magánhangzóiból.
- Suttogó gyakorlatok.
- Ritmus visszatapsolása, kopogása, ritmus visszaadás csukott szemmel.

- Szavak gyűjtése, amelyek azonos hanggal kezdődnek.
- Hangok, szavak mondatok ismétlése hallás után, hallási sorrend ismétlése.
- Akusztikus inger irányának észlelése - Erre csörög a dió!
- Társak hangjának felismerése csukott szemmel.
- Számfogalom kialakítása, fejlesztése, auditív megerősítéssel pl: kopogás, taps.

Taktilis (tapintásos) érzékelés-észlelés,

A taktilis csatornák fejlesztése során fokozzuk az ujjak tapintási érzékenységét, tapintásos tapasztalatszerzéssel finomítjuk a formaérezkelést, pontosítjuk a finommozgásokat.

- Az alapvető gyurmázási technikák megtanítása: gömbölyítés, sodrás, lapítás, mélyépítés, mintázás gyakorlásával, gyurma-agyag felhasználásával.
- Különböző formák, méretek alakítása minta után.
- Különböző formák, méretek megváltoztatása.
- Ritmikus sorminta készítése gyurmából, mintafolytatás. Az említett fejlesztési módoknál a hangsúly a tapintásos tapasztalatszerzésen van, de természetesen csak motorosan is aktív közreműködést jelentenek, másrészt a vizualitás is jelenlevő, hiszen a gyurmázással kialakított formát látja is, vizuális benyomásokat szerezhet.
- A taktilis csatorna fejlesztése a vizualitás kizárásával. Pusztán tapintással felismerni ismerős tárgyakat (mérete, formája, felülete, anyaga alapján). Recés anyagból kivágott formák felismerése csukott szemmel.
- Hideg-meleg érzékelése.
- Mi van a kendő alatt? A tapintással felismert dolgokat párosítani, csoportosítani egy-egy minőségi jellemzőjük alapján.
- Egymás felismerése bekötött szemmel.
- Mít rajzolok a hátadra, tenyeredbe?

Szaglás, ízlelés,

A szagokat gyakran már csak akkor vesszük észre, ha már különösen kellemesnek vagy kellemetlennek érezzük őket. Próbálgatók ki, milyen érzés befogott orral megkóstolni valamit.

- Kössük be a gyerek szemét egy kendővel és szagoltassunk meg vele különféle dolgokat: fűszereket, kávét, virágokat, illóolajokat.
- Bekötött szemmel fedezzék fel a kerti vagy erdei növényeket. Szívják be a természet illatát, szagolják meg a szétdörzsölt levelek illatát, érintsék az orrukhoz a virágokat. Jellegzetes illata van pl. a diófa levelének, a paradicsomtöveknek, a citromfűnek.

- Vásároljunk a gyermekekkel együtt habfürdőt, válassza ki magának, melyik illat tetszik neki.
- A szagok egyben jellegzetes ismertető jelek is. Bizonyos üzleteknek megvan a maguk jellegzetes illata ilyenek a pékség, vagy a háztartási bolt.

A következő gyakorlatokkal tudatosan fejleszthetjük az ízérzékelést.

- Vízkóstolás. Különböző vízfajtákat tegyünk az asztalra, egyforma poharakban. Melyik ízlik a legjobban, és miért?
- Próbáljuk meg ugyanannak az ételnek a különféle állagát is. Pl. hogy ízlik az alma vagy répa felkarikázva, reszelve, vagy szósznak, pürének elkészítve. Melyik formája ízlik jobban, és miért?
- Kössük be egymás szemét és tegyünk az asztalra különféle falatokat, majd etessük meg egymást. Megtapasztalhatjuk, mennyire másként ízlenek a megszokott ételek, ha nem látjuk őket.

Megosztotta: Grósz Tünde
óvodapedagógus